

③
Ender, Jacob
/

ספר מור וקציעה

על טור ובית יוסף
חלק אורח חיים
ישא מדברותיו
ועל השלחן ערוך ונושאי כליו
יפרוש כנפיו

חברו הגאון הגדול סבא קדישא לוחם מלחמות ה'
מוהר"ר **יעקב** זצ"ל אב"ד **עמדין** המכונה **יעב"ץ**
בן הגאון הגדול מופת הדור רשכבה"ג נזר החכמים
מוהר"ר **צבי אשכנזי** זצ"ל
מח"ס שו"ת **חכם צבי**

נערך ונסדר מחדש בעזה"י עם מהדורא בתרא מכת"י המחבר בתוספת
מראי מקומות והערות, הגהות והערות גדולי ישראל, מבואות

בעריכת

הרב **אברהם יעקב בומבך**

ראש המערכת:

הרב **יעקב יוסף שכטר**

רב קהילת המרכז היהודי בניו יורק

מכון ירושלים • תשנ"ו

הטהרות, כי אם זב בלבד, שאין כמותו בכל התורה, והישראל אינו מטמא כזב. על כן הקושיא במקומה עומדת, שהרי היה יכול ליהור ממגעו.

ע"כ הגה"ה

נשאר לנו לכאר עוד איך נכנס הכהן טמא מת להיכל בטומאת הגוף (והבאת הכלי ל"ק, דאפשר להכניס השמן בכלים ולא בני קבולי טומאה ניהו, כדלעיל). ואף בזה מצאתי תקנה, שהרי י"ל שנכנס דרך גגין דפטור, כדאיתא פ"ב דשבועות [יז, ב], ואע"ג דמיהת איטורא איכא, ליכא למיחש לה לבטל העבודה, אפילו לשיטת הרא"ם, שלא ניתנה טומאה לדחות למכשירין.

ותדע מדתירין הרא"ם ז"ל שהיו מדליקין ע"י פשוטי כלי עץ, אע"ג דמדרבנן מיהת מטמו כדאיתא בב"ב [סו, א], ש"מ דאיהו נמי מודה דמכשירין דחו איטורא דרבנן (והכי משמע נמי דעת א"מ הגאון ז"ל שאביא בסמוך, ולא חייש לטומאה דרבנן, דהא אף למ"ד מכניס שרץ פטור, אבל אסור הוא).

ובדברי אבא מארי הגאון ז"ל בתשרי (סי' פ"ז) יש לי מקום עיון בענין זה, שכתב שם שאין איסור כהבאת שמן טמא למקדש כיון דאין לו טהרה במקוה, כדאמר שמואל שיליה עירובין [קד, ב] במכניס שרץ למקדש דפטור מה"ט.

ותמהתי דהא לא קיימא התם הך דשמואל במסקנא, ולכך פסק הרמב"ם במכניס שרץ חייב. אף דלהתו' שם י"ל דלא אירחי דשמואל, מכל מקום קשיא, דהוה מצי לאוקמי למילתיה אליבא דהילכתא כהרמב"ם, דהיינו טעמא דבשמן פטור משום שהוא ראשון, שאין אוכלין ומשקין נעשין אב הטומאה לעולם, וס"ל להרמב"ם אפילו בכלי שיש לו טהרה במקוה, אם אינו אלא ראשון לטומאה, אין חייבין עליו על ביאת מקדש.

ואכתי פש גבן לכרוורי מאי דאיכא למידק תו בהך ענינא, שהיוונים טימאו כל השמנים שבהיכל, ופך זה שמצאו טהור לפי שהכירוהו כחותם. והוצרכו המפרשים ליישב איך לא נטמא כהיסט כמבואר בדבריהם. נפלאה היא בעיני, מה כל החרדה הזאת, דלכאורה נראה שאין טומאה במשקין שבמקדש כל עיקר, מעדותו של יוסי בן יועזר. וא"כ איך נטמאו השמנים שבהיכל, שהרי בפנים נטמאו, והו"ל משקי בי מטבחיא. וי"ל מאן שמעת ליה דכן ממש רב, הא ס"ל משקי בי מרבחיא תנן, דהיינו הדם והמים, אבל יין ושמן טמויי מטמו, וללוי דאמר משקי בי מטבחיא, הא ס"ל כשמואל, מאי דכן מלטמא אחרים, אבל טומאת עצמן יש להן.

אמנם אין כל זה מספיק ועדיין לא נחה דעתי בו, דאכתי אליבא דרב קשיא, כיון דאמר דכן ממש, שמעת מנה דס"ל כמ"ד אין טומאה למשקין מן התורה כל עיקר, דמשו"ה מצו רבנן לטהורינהו לגמרי במשקי בי מטבחיא, וא"כ היין והשמן דמשבעה משקין ניהו, אע"ג דמטמו נמי מדרבנן אפילו במשקי בי מטבחיא דנסכים, דאוקמינהו רבנן בגורתיהו, משום מעלה דעבוד כהו, היינו היכא דאפשר באחריני, אבל כי ליכא אחרים טהורים ודאי לא פסילי, כגון הכא דלא הוי

חכא איך הוה לכהן (להכניס) למקדש להוליך המנורה

צ"ע בחי' נטוין הכאת שמו טמא למקדש

צ"ע מה היא חרדה הסוחאה של פ"ד השמו שחרו עליו החלמוד והמפרשים

התם שמן אחר, כי אם שמנים שנטמאו בהיכל משמע דהוו התם, ואמאי כיון דטהורים מן התורה לתכשרי היכא דליכא אחריני. ואין מקום לנס כשביל זה, דכשלמא לעיל שפיר אמרינן, דאע"ג דטומאה הותרה בצבור, אפ"ה כיון דיותר טוב הוא ליעשות בטהרה, הכי עדיף. ויחזקיה המלך יוכית, שעובר השנה בפני הטומאה, ויפה עשה, אילמלא לא עיבר ניסן בניסן. על כן לצורך גדול היה הנס. או שהוצרך הנס מטעם שאמרנו למעלה שאפשר לא היו אז שמנים מצויים כלל. אבל השתא שמעינן דהוו להו שמנים דכשרים מן התורה, ואם עושין מפני הדחק מה בכך, כיון דליחא לטומאה דאורייתא כל עיקר (ואע"ג דלפירש"י במס' סנהדרין [יב, א ד"ה שעובר] עיבר חזקיה השנה מפני טומאת ע"א, שאינה אלא מדבריהם (ואין להשיב אין הכי נמי, הרי לא הורו לו באותו מעשה, שאין זה מספיק, דהא לא אשכחן מאן דאמר דטעי נמי בהא, אלא ודאי משום הא שפיר הוה עבד, מ"מ) לא דמיא טומאת ע"א החמורה שמתמאה כמת, והיא מדברי קבלה, וד"ק כד"ת דמיין (עיי' ע"א [דף נ"ב ע"א] דמיבעיא לן טומאת ע"א, כיון דחמירא, אי כדאורייתא שויהו, וסלקא בתיקו). אבל מגע גוי שאני, דכלא"ה גורה דרבנן בעלמא היא, משום דבר אחר, כדאי פ"ק דשבת, שנתחדשה מתלמידי ב"ש וב"ה, משא"כ טומאת ע"א דהלכה למשה מסיני היא (הילכך כבר היתה נהוגה בדורו של חזקיה מלך יהודה). ואין דנין דברי סופרים שהם רק לסייג וגדר, וגזירה לדבר אחר, מד"ס שהן הל"מ, כטומאת אלילים, שהיא מחמת עצמה, אף שאינן ד"ת. זה ברור).

ואפילו תאמר שטימאו השמנים ע"י מגע אחד משאר אבות הטומאות של התורה, מ"מ מאחר שטומאת כל המשקין אין לה עיקר מן התורה, ורבנן נמי אכשרינהו במשקי בי מטבחיא, רק ביין ושמן עכיד בהו מעלה בעלמא, ליחא לדררא דטומאה כה"ג, דשעת הדחק הוה. וכ"ש אם נצטרך לומר שהיו מוכרחים לעבור על עשה דדישון והדלקת נר תמיד בשביל זה כדלעיל, שלא היה להם לפסול שמנים הללו שטימאו היוונים. (וממילא הדרא נמי קושיא על התו' אליבא דכ"ע, במ"ש בפך זה שלא נטמא כהיסט הנכרים, דהא אפילו כבר גזרו עליהן, גזירה דרבנן בעלמא היא (אפילו לשאר מילי, כ"ש למשקין דמקדש) ולא חיישינן לה לבטולי הדלקת המנורה בשכילה, וכבר ביארנו זה למעלה שהכל שוים בכך. אולי לא נתכוונו התו' לפסול הפך אם הוסט. אלא כלפי שאמרו בפך זה, שמצאוהו טהור, והוקשה להם מנא ידעינן דהוה טהור מוחלט, והוצרכו לומר כן ליישב הלשון בלבד).

וי"ל דרב דאמר דכן ממש, ס"ל דיש למשקין דעלמא טומאה מן התורה, ואפ"ה משקי בי מטבחיא טהורין, דהילכתא גמירי להו. ואע"ג דדחי תלמודא לר"פ דאמר הכין, הרמב"ם ז"ל אחו בדרך זה, וכך לשונו, שרבר זה הלכה מפי הקבלה. ולכן אני אומר דהיינו נמי טעמא דמשקי בי מטבחיא דכן, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, אינו אלא כראויין למזבח, ולרב נמי לא כל המים שבמקדש טהורין, אלא שאינן של מזבח, דמטבחיא גמר, ומידי דחזי

→ ישוב הגוף להערה חזקה ח"ל

5

התם, היכא דאיכא סברא לפלוגי, ודאי מפלגין ביממא גופיה, לאסור מקצתו. והכי נמי לאו טעמא רבה אית בה משום היכרא דניסא, ופרסומי מילתיה.

ועוד שלא יבואו להשתמש לאורן (כך נ"ל, וכ"מ בב"י). על כן נראה, דמנהג ווחיקין הוא ודאי. ותו דדמי לר"ח, דקיי"ל נשי דנהיגי דלא למעבד ביה עבידתא מנהגא (ואע"ג דלא אשכחין בשום דוכתא, דפלגי רבנן בין נשי לגברי, לענין איסורין) והכי נמי בנ"ד, הא איכא סמך למנהג.

וביחוד לנשים הוא דבר ראוי ונכון, לפי שהן קלות הדעת, ויבואו לעשות מלאכתן לאור הנר של מצוה. ואת זו מצאתי אחרי כותבי לבעל ט"ז ז"ל [ס"ק ב] שעשה ג"כ סמוכות לסברת הטור מאותו מנהג של ביטול מלאכה דר"ח. והוא ז"ל הוסיף ולומר שנס חנוכה כמו כן נעשה ע"י הנשים. וזה דבר ברז"ל (אע"פ שכתבו כן קצת מפרשים³) כי באמת אין שייכות כלל לנשים בנס חנוכה יותר מן האנשים. לא אמרו רז"ל, אלא שאף הן היו באותו הנס, וזה כפירש"י ז"ל, שהיוונים גזרו על האשה הנשאת, שתבעל להגמון תחלה (שגורותם הרעות היו כלולות לנשים כמו לאנשים) לא שהן הנה היו סבה וגורם לנס, כנודע מספר מלחמות החשמונאים, ומדברי היוסיפון (גם הפייטן האשכנזי ביוצר דשבת חנוכה ערכב מעשה שני ניסים מתחלפים, ורחוקים מאד בזמניהם זה מזה, ולא קרב זה אל זה, אם לא שנאמר שרצה לתת זכרון גם לנס יהודית, שאירע בזמן קדמון, בימי גלות בית ראשון, ולא מצא לו מקום מיוחד, וצירפו לנס חנוכה, כמ"ש בס"ד בהגהות היוצרות) אלא העיקר כדברינו שנקבע מנהג זה על הנשים, לקלות דעתן, והוא הנכון.

לא תבטא לנשים אלא אף לאנשים הי' תורתא ואפילו כי נהגו בו איסור מלאכה כולא יוחא ש"ד ונאה הוה לתיח אן לא לעיה כיש שצריך לחכות ולבטל השמות בימי חנוכה

אבל עוד אני אומר, שאפי' אם נהגו גם האנשים איסור שלא לעשות או מלאכה, מנהגן מנהג, ונאסר אף להם בודאי, אם מטעם היכר הנס כדארמון, או משום דשייך איסור מלאכה בחנוכה ע"י קבלה כמו בפורים, ששניהם י"ט, לזכר נסי ה' הם. וישנן מדברי קבלה. על כן שוין הן בזה, דמהניא בהו קבלה להאסר במלאכה (ולא דמו לר"ח, דאפשר אפילו נהגו בו אנשים איסור מלאכה, מחינן בהו, משום שהוא מן התורה, והווי ליה כמוסיף על ד"ת. ואפשר דבר"ח נמי, כי נהגו הוי מנהגא ושביקין להו, לפי מ"ש רש"י בר"ה ובמגילה⁴. וי"ל שאף לאנשים יש משם סמך למנהג (ועמש"ל בסי' תר"א). וגם בזה אני חלוק ע"ד בט"ז, שכתב אבל לאנשים ודאי אין שייכות למנהג הזה. ולא היא ודאי יש ויש גם לאנשים. וגדולה מזו אני אומר כי נהגו לאימנועי כולי יומא דחנוכה ודאי אתסור להו מראייתא הנ"ל, וכן כתבו מהאחרונים ז"ל⁵ אכן לא ידעתי

למזבח לאו בכללא, דמטבחיא היינו עורה. וללוי לא כל השמן שבעורה טהור, אלא דווקא הראוי למזבח לנסכים, ומידי אחרניא לא, דמדבחיא גמר לה, ולא נכלל בזה אלא של מזבח, שכיון שדבר זה חידוש מפי הקבלה הוא, אין לך בו אלא משמעות, דהכי גמירי דווקא. וזה דבר מוכרח שם בשיטה, נתיישב לי בו דבר קשה, כתבתיו בחי' כפי כל שעה בס"ד, ע"ש. ובין דבר שהלכות קבועות הם.

והשתא דאתינן להכי, אתי שפיר אליכא דכ"ע, ואפילו תימא לוי כרב ס"ל דכן ממש, ל"ק מידי, כיון דהילכתא גמירי לה לא ילפינן מנה, ושמן טמא למנורה, לעולם אימא לך דפסול מן התורה, דאפילו ר"ש דספ"ד דזבחים מודה דחייבין משום טומאה בדברים שדרכן להאכל כשמן, אע"פ שאינו עומד לאכילה, כי הכא בשמן דמנורה, ודוק. עמ"ש בפ"ק דפסחים בעז"ה, והבן בדברים הללו, כי סמכתי על המבין, ואין בידי להאריך יותר. ונפלאתי מ"מ איך לא נגע בזה שום אחד מהמפרשים, ולא קדמני אדם בכל זה, והרי הוא ודאי צריך לפנים. וכבר נכתב הדבר למרחקים בשמי לחידוש גדול, זה לי כתמישים שנה. ונתפשט מן הוא והלאה ממהדורי מילי ממולייתא, ומיגז גייוי להו למילי מעלייתא.

בטור. היה אומר הר"מ ריבוי הסעודות סעודות הרשות. ער"מ [אות א] ואחרונים, וכבר כתבתי בראש סימן זה סמך אחר נכון.

ע"א בב"י [ד"ה מאי]. כזבים. צ"ל*. שהיה מונח כחותם בקרקע (כצ"ל*) כו' בחותמו בהצנע. צ"ל.

שם [ד"ה והטעם]. וא"א להתקין. צ"ל².

שם [ד"ה ומ"ש וגם]. ואינו מוכרח דאיכא למימר כיון דאין בו צד סרך איסור לית לן בה. עכ"ל. ואני הדיוט אומר, שדברי רבינו בעה"ט גמרא ערוכה הם פ"ק דמגילה [ה, ב] גבי פורים, דמסקינן אע"ג דמלאכה לא קבילו עלייהו, היכא דנהוג, הו"ל דברים המותרין, ואחרים נהגו בהן איסור, שאי אתה רשאי להתירן בפניהם. אע"ג דלאחרני דלא קבלוהו למנהג לית ביה משום סרך איסור, אפ"ה אסור הוא להנהיגם, הכא נמי לא שנא וזה ברור. ואין לומר דמנהג כטעות הוא, דהיכן מצינו יום מקצתו אסור במלאכה, ומקצתו מותר, משו"ה לא חשיב הך מנהגא. דהא ודאי אשכחן לר"י, ריש פ"ק דפסחים [ב, ב]. ואע"ג דהלכה התם כראב"י, דמשנתו קב ונקי, אפ"ה טעות לא הוי, דאע"ג דלא אשכחן דפלגי רבנן ביממא גופיה, משום מנהגא שפיר מצינן לאשכוחי (כדארמין) מקומות מקומות שאני, אפי' להקל בשל תורה, להחמיר לא כל שכן. ודוק) ותו הא כתבו התו'

תציל את הטור מהפסוק ב"י באסור מלאכה בשעה שניח זולג שהוא מותר כשר ודאי

1. רש"י דקאי אר"ח אלא התוס' פירשו כן, ע"ש. ומש"כ רבינו שאף לאנשים יש משום סמך, הוא מהמשך דברי רש"י במגילה שם שמדייק מהפסוק בשמואל דר"ח לא מיקרי יום מעשה. ומשמע דגם אנשים לא היו עושים בו מלאכה. וכן משמע בתוס' ר"ה שם כתחלת דבריהם דגם אנשים לא היו עושין, ומה שציינן רבינו לסי' תר"א, לא מצאתי שם.
2. עיין ט"ז ס"ק ב בשם מהרי"ל, ומג"א ס"ק ב.

2. בדפוס ברלין "להתקן" והגיה רבינו "להתקין" וכ"ה בדפ"ר.
3. הר"ן הביאו ב"י סוס"י תרע"ה. והכלבו הביאו ד"מ שם ובהגה דש"ע כאן. ועמ"ש רבינו בסי' תרע"ה.
4. נ"ל שכוונתו למגילה (כב, ב) ושאיין בו ביטול מלאכה לעם כגון ר"ח וכו'. ופירש"י אין בו ביטול מלאכה כל כך שאין הנשים עושות מלאכה בהן. והכי נמי אמרין במסכת ר"ה (כג, א) גבי משואות משם ביטול מלאכה לעם שני ימים. עכ"ל. אבל בר"ה שם לא פירש

9

בס"ד

חדושי הרמב"ן השלם

על מסכתות

בבא מציעא, בבא בתרא

סנהדרין, מכות

שבועות, עבודה זרה

עם קונטרס

דינא דגרמי

עם מפתח מקורות

ועם ליקוטי ספר תורת האדם, מסודרים
כסדר המסכתות הנ"ל ועל מסכת בבא קמא

מוגה ע"פ כתבי יד ודפוסים ראשונים
וע"י צוות תלמידי חכמים
בציון מראי המקומות למובאות בדבריהם

בעריכת

מכון מערבא

למחקר תורני

עיה"ק ירושלים תובכ"א

שנת רבינו משה ב"ר נחמן לפ"ק

משבאו פריצים וחללוה (ע"י ע"ז נב, ז; זכרות נ, ה). וא"נ משום
 ר' ישמעאל קאמר וליה לא סבירא ליה. ותו קשיא לי כיון
 דקסבר לא קדשה היכי קרינא ביה לפני השם אלהיך באכילה.
 ובכל דוכתא דקאמרי איכלים קדשים קלים ואף על פי שאין
 חומה (כדל"י מגילה י, א ועוד), משום קדושה ראשונה (קדשה)
 לעתיד לבא קאמרינן.

L

דף כ ע"ב. אלא בחדא התראה מי מחייב. ואי קשיא
 לך אמאי לא מחייבו (האדם), (והא רבין רחמנא קרחה, ולהכי
 כתב רחמנא [קרחה] לחייב על כל קרחה וקרחה אפי' בחדא
 התראה, דאי בשתי התראות פשיטא למה לי קראי. לא קשיא,
 דקרחה לא רבי דליחייב יותר משאר איסורין שבתורה אלא
 שתהא כל קרחה וקרחה דבר בפני עצמו, (כמו שכל שתיה
 ושתייה שבנזיר מעשה בפני עצמו (כדל"י טיר לת, ז), ואפ"ה
 בחדא התראה לעולם לא מסתבר דליחייב אלא חדא, וכי נ"א -
 דכין רבי רחמנא בכגון דאיכא התראה כדמתרץ ואזיל.

אחד המקיף ואחד הניקף לוקה. פירש הראב"ד ז"ל משום
 דכתיב לא תקיפו (ויקרא יט, כז) מדאפקיה רחמנא בלשון רבים
 לא תקיפו פאת ראשכם, אתרווייהו קאי. ולהאי פירושא, גבי
 השחתה דלא-כתיב לא תשחיתו אין המושחת במשמע א"כ
 נדרוש בהם ריבויא (אלא וגלחו) [דלא יגלחו] שהוא לשון רבים.
 (ז"ל פירוש) [לשון אחר פי"], א"נ לא תקיפו משמע [לא] תניחו
 להקיף, דאפי' על הניקף אזהר רחמנא. ולהאי פירושא גבי
 השחתה נמי שניהם במשמע. ותניא בתוספתא (פ"ד ה"ז) הכי
 המקיף פאת ראשו של חברו שניהם חייבין וכו', וכן קתני
 בפאת זקן ובקרחה ובשריטה ובכתובת קעקע, ומשמע כולהון
 משום לשון רבים.

דף כא ע"א. מתני' אמרו לו אל תיטמא אל תיטמא
 והוא מיטמא חייב על כל אחת ואחת. פי' הא מתני'
 מוקי' לה בנזיר בפרק ג' מינין (מז, ז) [שלא] בחיבורים. כלומר
 שפירש מן המת וחזר ונטמא, ואפ"ה משמע דסתמא כרבי
 טרפון, דתניא במסכת שמחות (פ"ד ה"ט) היה עומד וקובר את
 מתו, עד שהוא בתוך הקבר מקבל מאחרים וקובר, פירש הרי
 זה לא יטמא. נטמא בו ביום, ר"ט מחייב ור' עקיבא פוטר.
 ואע"ג דגבי כלאים מוקי לה רב אשי בשהייה בעלמא אע"פ
 שלא פשט [ולבשו], התם הוא דכתיב לא תלבש (דברים כג, יא)
 וכל שעתא ושעתא דלבוש לובש הוא, אבל הכא כתיב לא
 יחללו, וכל זמן שלא פירש מחו"ל לעומד הוא ואינו חייב אלא
 אחת כדאיתא התם במסכת נזיר.

והראב"ד ז"ל (נכסגות הל' טירות פ"ה ה"ט) כתב, [ו]הילכתא
 כמ"ד התם [דווקא] ביאה וטומאה, אבל טומאה וטומאה פטור.
 ומתני' דהכא מפרש הרב ז"ל דמוקי לה [ב]טומאה וביאה. ולא
 ידענא ליה להאי פירושא, דטומאה וביאה (רכמב אהר) [בבת
 אחת] הוא דמחייב כגון שנכנס שם בשידה תיבה ומגדל ופרעו
 עליו המעזיבה, ומתני' לא משמע הכי. וצריך עיון.

וכתב הרב ז"ל (נכסגות סס) כהנים בזמן הזה שהן טמאי מת
 אין לוקין על הטומאה אבל אסורין. וזה ודאי אינו, שאין כל
 ענין שמועה זו אלא לנטמא בו ביום אבל לנטמא למחר הכל

הפרישן להביאן אחר החג דלא נראו כלל, מביא ואינו קורא.
 והכי נמי במשלח ע"י שליח וכל שמביאין ואינן קורין. וכן
 מפורש בירושלמי במסכת ביכורים (פ"א ה"ה), וכתבתיה בבבא
 בתרא (פא, ז ד"ה דעניד לה).

דף יט ע"א. אי קסבר קדושה ראשונה וכו', פירוש

קדושת הבית, קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא, אפי' בכור
 נמי, נאכל [נ"א - ניכול] בירושלם, ואי משום הקרבה, מקריבין
 אע"פ שאין בית כדאמרי' בשבועות (י, ה) ובמגילה (טו, ה), אי
 קסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא,
 ומש"ה פשיטא ליה בבכור [נ"א - בבשר] דלא נאכל שהרי
 בטלה קדושת הבית והעיר ולא קרינא ביה לפני השם אלהיך,
 אפי' מעשר נמי לא ניכול דהא לא קרינא ביה (קדשה לע"ל) לפני
 השם [אלהיך] תאכלנו (דברים יב, יח). ואע"ג דעיקר מעשר
 דרבנן הוא, אם לא קדשה לע"ל כל דתקון רבנן כעין דאורייתא
 תקון. ועוד דאנן אפי' מעשר דאורייתא קאמרי' כגון שהיה לו
 מעשר מפירות של קודם גלות הארץ. ומפרקי' לעולם קדשה
 לשעתה וקדשה לע"ל, ואילו בנו מזבח [מיכל] נאכל הוא. אלא
 הכא בבכור שנזרק דמו קודם חורבן הבית, דמקשי' בשרו
 לדמו, מה דמו למזבח אף בשרו למזבח, ועכשיו אין שם מזבח
 לפיכך אינו נאכל עד שיבנו אותו. ואקיש רחמנא מעשר
 לבכור, מה בכור אינו נאכל אלא בזמן שיש מזבח אף מעשר.
 כך גירסא זו כתובה ברוב הנוסחאות. וקרוב לזה פירשה
 הרב אב ב"ד ז"ל. ומיהו אם בנה שם מזבח אוכל שם מעשר,
 שאף אותו בכור נאכל שם ולא בעי' מזבח אחר. וקשיא לי,
 כיון דקסבר קדשה לעתיד [לבוא], ביכורים אמאי אינו נאכלין,
 כדאמרי' ביכורים יוכיחו, והלא מקריבין אע"פ שאין בית.

ובמסכת תמורה (כא, ה) מוחלפת שיטה זו בעיקר נוסחי.
 וה"ג לה התם. אי קסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה
 לעתיד [לבוא] אפי' בכור נמי, אי קסבר לא קדשה אפי' בבכור
 נמי תיבעי. פירוש תיבעי בכור שנזרק דמו קודם חורבן וחרב
 הבית ועדיין בשרו קיים אם נאכל בירושלם אם לאו, אי קרינא
 ביה לפני השם תאכלנו הואיל ולא קדשה [או] לא. ואמאי לא
 איבעיא [ליה] לר' יוסי בבכור גופיה כדמיבעיא ליה כמעשר
 וה"ה לביכורים. אלא דעדיפא מינה אקשי דמבכור ילפינן ליה
 ואיהו גופיה צריך תלמוד. ומפרקי' לעולם קסבר קדשה
 לשעתה ולא קדשה לעתיד והכא בבכור שנזרק דמו קודם
 חורבן ועדיין בשרו קיים דמקשי' בשרו לדמו. פי' היינו טעמין
 דלא מיבעיא לן ביה, משום דפשיטא לן דמקשי' בשרו לדמו.
 ורשיי ז"ל גריס בשמעתין כי היא גירסא בתמורה. ועדיין

קשה [לי] ביכורים שנקרבו למזבח קודם חורבן אמאי לא
 מיבעיא ליה דקאמר ביכורים יוכיחו. ואיכא למימר כיון דבעו
 הנחה וקריאה לגבי המזבח יהשתא ליכא מזבח, לא מתאכלי,
 ואף על גב דכבר קרא, כיון דהשתא לא חזו לקריאה ולהנחה
 כדאמרי' בבכור. אבל כמעשר (שיש) [שאיין] בו צד מזבח
 מיבעיא לן. כן נראה לי.

ומיהו לגירסת רשיי ז"ל קשה, היכי אמרינן דסבר רבי יוסי
 לא קדשה, והא רבי יוסי הוא דאמר (ינמות פג, ז) קדושה
 ראשונה ושניה יש להם שלישיית אין להם. ואיכא למימר
 קדושת הארץ קדשה לעתיד אבל קדושת העיר והבית בטלו

נר יונה ויהודית

אוסף פירושים על

ספר מצות גדול-סמ"ג

לרבינו משה ב"ר יעקב ז"ל מקוצי

על הלכות חנוכה

עם חידושי רבי אליהו מזרחי

ד' ספרים נפתחים על חידושי הרא"ם ז"ל:

ביאורי תוספי הרא"ם

לר' יונה נבון ז"ל
נדפס לראשונה ליורנו תקכ"ו

ספר יד אהרן

לר' אהרן אלפנדרי ז"ל
נדפס לראשונה איזמיר תצ"ח

ספר מועדי ה'

לר' יהודה נג'אר ז"ל
נדפס לראשונה ליורנו תקס"ח

שו"ת בתי כהונה - בית ועד

לר' יצחק ב"ר יהודה הכהן רפאפורט ז"ל
נדפס לראשונה איזמיר תק"ה

יוצא לאור

בהדפסה מחודשת ובהגהה מדוייקת,
עם פיסוק, קיטוע, ומראי מקומות.

לעלוי נשמת

מו"ה יונה וויינשטיין ז"ל ורעייתו מרת יהודית ע"ה

הוצאת מכון משנת רבי אהרן

לייקווד, ה' תשנ"ג

אוסף פרושים על סמ"ג

חידושים על הסמ"ג לרבינו אליהו מזרחי ז"ל
על הלכות חנוכה

רבי ישמעאל (ע"ז נב, ז) דחניא מזרחית לפונית זה גזז בני השמונאי את חני המזנה ששקלום מלכי יון ואמר רב שש שקלום לעזובה זרה משמע שכבר נהיה הבית הוא בית עצובה זרה וחניא בתוספתא במסכת זבים (פרק ה, ה) כלי חרס שהכניס חירן לבית עצובה זרה עמאים הספסלים והקתדראות שהכניס רובן לבית ע"ז עמאים דאף על גב דע"ז אינה מטמאה אלא במגע ובמשא אבל לא באהל כדאמרינן בשבת פרק רבי עקיבא (פ"ג, א) מ"מ כיון דא"א בלא תקרובת ע"ז כדאמר בפרק כל הללמים (ע"ז מח, ז) גבי לא יעבור תחתיה וכרבי יהודה בן בתירה דאמר תקרובת ע"ז מטמאה באהל כדכתיב ויאכלו זבחי מתים מה מת מטמאה באהל אף תקרובת ע"ז מטמאה באהל, משום דאותם חניסין לא מיתסרי כאותו שקן ששקלום חגיגים מדאורייתא דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא רבנן הוא דגזור לאסור לגזבה אף על גב להדיוט שרו וכן כתב רש"י ז"ל, (ע"ז, נב, ז ד"ה ואמר רב שש) מיבו נהי דאותם חניסין לא מיתסרי משום ע"ז מ"מ מדשקלום לע"ז מסתמא הכניסו שם ע"ז והעמידו ללם בביכל וא"א זה בלא תקרובת ע"ז כדאמר בפרק כל הללמים (ע"ז, נב, ז) ומטמאה באהל, ועמאין כל השמנים שבהיכל, אבל משום ספק שמא הכניסו שם עומאה ליכל למיחש דאחזוקי ריעותא לא מחזקינן.

שהיה מונח בחותמו של ב"ג וא"ת וכי מונח בחותמו של כ"ג מאי הוי א"ת מסתמא הכניסו שם ע"ז ואיכא למיחש משום הסע אליבא דרי עקיבא כדחניא בשבת פרק רבי עקיבא (שבת פג, א) נכרי ונכרית ע"ז ומשמייה הן ולא היסטן רבי עקיבא אומר הן והיסטן ומפרש רב אשי נכרי ונכרית בין הן שהסיעו אחרים בין אחרים שהסיעו אותן עמאים ע"ז שהסיעו אחרים עכורים שהסיעו אותה עמאים רבי עקיבא אומר נכרי ונכרית וע"ז

המצוה החמשית מדברי סופרים היא מצות חנוכה וכו' והס מלכות יון כדחניא בפרק רבי ישמעאל (ע"ז נב, ז) מזרחית לפונית זה גזז בית השמונאי את חני המזנה ששקלום אנשי יון וחניא גמי בסדר עולם ומייתי לה בפ"ק דע"ז (ע, א) רבי יוסי אומר מלכות פרס בתחלת הבית ל"ד שנה ומלכות יון ק"פ שנה ומלכות בית השמונאי ק"ג שנה ומלכות כורדוס ק"ג שנה ש"מ דמלכות השמונאי מידי מלכות יון באה לידם על ידי הנם הזה.

טמא טמאו כל השמנים שבהיכל אף על גב דגויס בחייבם לא מטמאים בשום עומאה אפי' מדרבנן זר מטמאה זיבה שגזרו אליהם כדחניא בפרק צנות כותיים (נדב, לד, א) דזר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש איש כי יהיה זר בני ישראל מטמאין בזיבה ואין גויס מטמאין בזיבה אבל גזרו עליהם שיכיוו כזבים לכל דזריהם ומפרש בפרק אין מעמידין (ע"ז לו, ז) ובפ"ק דשבת (יו, א) כדי שלא יהא תיגוק ישראל רגיל אללו במשכב זכור וגזירה זו עדיין לא היתה בזמן הנס הזה שהרי גזירה זו היא מו"ח דזר שגזרו תלמידי שמאי והלל בפ"ק דשבת שהיתה אחר הנס יותר ממאה שנה כדחניא בפ"ק דשבת (עו, א) הלל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן לפני חרבן הבית ק' שנה והנס הזה היה קודם חרבן ר"ו שנה כדקתני בצרייתא דלעיל מיבו אף על גב דאינהו גופייהו לא מטמאי בגדיהם מיבא מטמאי וצחוקת עומאה הן עומדים כדחניא בתוספתא דעבורת (פרק ח, ז ועיין בהגהות הגר"א) הלוקה כלים מאומני גויס והמוסר כלים לאומני גויס עמאים מדרם ועמא מת דכיון דגויס לא מזדכרי ממגע המת סתם כליהם צחוקת עמאי מתים הוו, ואם כן כשנכנסו גויס במקדש מסתמא כל העבורת שבהיכל בספק מגע בגדיהם הוו ועמאים מספק אבל לא משום דמהיבא דפרק

76

שאלות ותשובות

שואל ומשיב

מאת רבן של כל בני הגולה, שר התורה, נזר ישראל והדרו
הגאון הגדול המפורסם

רבי יוסף שאול נאטאנואהן זצוק"ל

אבד"ק לבוב והגליל

יוצא לאור בעריכה חדשה ובהגהה מדוקדקת
בתוספת ציונים ומקורות, הערות והארות, השלמות ומפתחות

ה

מפעל תורת חכמי פולין • מכון ירושלים תשע"ח

מהדורת שטרן

דבאמת שכרמב"ם פ"א משלוחין ה"ז וגם בפ"ט ה"ה לא נראה כן שיהיה בן הבית בכלל חנוני על פנקסו, והטעם הוא פשוט, דחנוני על פנקסו הוא אינו נושא ונותן במעות בעה"ב ואין לו מה להורות היתר. אבל מ"מ יש מקום לאמרו דעכ"פ בחנוני על פנקסו יש ג"כ קצת הוראת היתר, כיון שכל מה שצריך לבעה"ב לתת לפועליו נותן בידו, וא"כ דברי בעה"מ אתי שפיר.

רמ"ש הרמב"ן דלהמני במיגו דאי בעי אמרו אהדרינהו ולא יצטרכו לישבע רק היסת, הנה מזה מבואר דאמרינן מיגו שלא להתמיד בשבועה, שלא כדברי הב"ח [ח"מ סי' עב סי"א], הובא בש"ך סי' ע"ב ס"ק ס"ט, והב"ח והש"ך לא הזכירו מזה דבר.

דבזה מיושב היטב מ"ש הבעל המאור בקידושין שם [ז.ב. מדפי הרי"ף] דמה שהזכרה בשבועה שבועת היסת, לאו למימרא דאיתא הכא כלל, אלא מאחד דתקנוה רבנן אזל ליה מגו דאמרינן לעיל בגמרא והו"ל נוגעין בעדותן והמבין יבין. והרמב"ן במלחמות תמה עליו, ולפי מ"ש אתי שפיר, דבאמת ס"ל להר"ה דשייך שבועת המשנה כמו חנוני על פנקסו, דמ"ש הרמב"ן דלא שייך חנוני על פנקסו דשם נשבע ונוטל וכאן הוה לפטור, ולפע"ד היה נראה דבר חדש, דחנוני על פנקסו מה שצריך לישבע הוא מתורת שבועת בן הבית, דאמרינן דכיון דזה חנוני הוא גביה דבעה"ב תדיר לשלם כל מה שיש לבעה"ב לשלם, לא גרע משבועת בן הבית דלא גרע משליח, ולפ"ז שפיר אמר דכל שתקנו שבועת היסת שוב הו"ל נוגעים וצריכים לישבע שבועת חנוני על פנקסו, ודו"ק היטב.

סימן מב

בעניינא דחנוכה בהך דטמאו כל השמנים

א. בענין נס פך השמן, דין משקי בי מדבחיא דכן לגבי השמנים שהיו בהיכל ב. בית שנעבר או שעבדו בו עבודה זרה ג. חיבת הקודש כמשקי בי מדבחיא, בשמן קרוש, בדם קרוש ד. איסור אכילה בקודש שנגע במשקי בי מדבחיא לדעת שמואל שטמא ואינו מטמא ה. גדר פסול דרבנן לענין עיבור צורה ו. מקום הנחת השמן למאור ז. כשיטת הר"ה דכאו פריצים דוקא ישראל ה. טמא האוכל משקי בי מטבחיא ודבר שחיבת הקודש משוי ליה אוכל ט. הדלקת עושה מצוה במנורה ובנר חנוכה י. קידוש כלי המקדש לדורות יא. חיבת הקודש בשולחן הפנים

לחכם אחד.

דהרי אמרו בעבודה זרה דף נ"ב [ע"כ] דכאו בה פריצים וחללוה דמכיון שבאו בה פריצים נתחלל מקדושתו, ועיין בר"ן שם [כד.ב. מדפי הרי"ף ד"ה כי אתא עולא] דאף קדושת הגוף היה לו פדיון כיון שבא אחו וחללה, ועיין בשער המלך פרק ו' מאיסורי מזבח בסופו מה שכתב בזה, ואם כן שפיר נפקע הקדושה ושוב נטמאו כל השמנים², וז"כ³.

וברביעאה ח"ב סי' ר. ובשו"ת נטע שורק [בתשובה מכתן המחבר, ר"י אלטמאן בעל מי יהודה] א"ח סי' נח כתב, שלדברי רבינו מיושב הדבר שהדליקו בניי אח"כ המנורה אף שהיו טמאי מתים, כיון שאותו שמן שנמצא בפק חתום לא היה בכלל החילול וממילא אינו מקבל טומאה כדן משקי בי מדבחיא. וכן נקט בשו"ת להורות נתן ח"ד סי' ס שהשמן החתום בפק לא נתחלל עפ"י שיטת רמ"ע מפאנו סי' כה שהדין באו פריצים היינו רק דומיא דכלי שרת או אבני מזבח שיש בו תפיסת ידי אדם, אבל קרקע אינה נגזלת וליכא למימר שהצא לחולין ע"י ביאת פריצים, וה"נ לגבי השמן שבפק, ע"ש. ובזה מיישב שם נידון התוס' והב"ח [ראה בדברי רבינו להלן ד"ה ובה מיושב] מדין היסט או אהל, ולהנ"ל מיושב כיון שאותו השמן הוא בכלל משקי בי מדבחיא, וכ"כ עוד בספרו נתן פרוי על הרמב"ם הל' חנוכה פ"ג ה"ב שבוודאי לדברי רבינו השמן בפק שאני, שאל"כ נעשה חולין ולא מתקדש בכלי שרת, וע"כ שבדבר שהיה מכוסה וטמון לא יצא לחולין. אבל לא ראו שרבינו להלן סי' מג [וכן פירוש וברביעאה הנ"ל] נקט בפירוש שאף שמן זה נתחלל מדין באו בה פריצים, ואורבה, דוקא מחמת שנתחלל א"ש טהרת השמן שבפק, כיון שחולין ניצולים בצמיד פתיל. 3. וכן ת"י בתולדות יצחק שם, שו"ת בית יצחק א"ח סי' קי אות א, שערי דעה תנינא סי' נו, קהלות יעקב ח"ה סי' יט. ובשו"ת משיב דברים

74 **מה** ששאלת בהך ענינא דחנוכה [שבת כא.ב] דטמאו כל השמנים, והקשית למ"ד [פסחים יז,א] משקי בית (מטבחיא) [מדבחיא] דכן, אם כן היאך נטמאו השמנים הא הוה בעזרה והוה משקה בית מדבחי"א¹. לפע"ד לא קשיא,

1. וכן הקשו היעב"ץ במור וקציעה סי' תרע, ורבי יצחק הורוויץ אב"ד המבורג הובא בתולדות יצחק דיני חנוכה כלל ג. ובמור וקציעה כתב, שהדין דכן נאמר רק בשמן הראוי למזבח, ובספר גור אריה יהודה (לרמ"י זמבא) עניני המועדים סי' יט אות כא הוכיח כן מדברי רש"י פסחים יז,א ד"ה משקי. ובהגהות רא"ש טויבש שבת שם הביא קושיא זו בשם רבי יצחק מהמבורג הנ"ל, והעיר עליו דרב דס"ל דכן ממש ס"ל דדוקא משקי כי מטבחיא דהיינו דם ומים דכן, אבל משקי מדבחיא דהיינו יין ושמן, טמא, ושמואל דס"ל כי מדבחיא דכן, הא ס"ל דוקא לטמא אחרים דכן אבל הם עצמם טמאים, וכ"כ בספרו שו"ת אורי וישעי סי' ד. וכן ת"י בשו"ת בית יצחק י"ד סי' מד אות א, ובשו"ת רמ"ץ סוף סי' נה, ע"ש, וע"ע מש"כ בנפש יהונתן אות כ. ורבי חיים זאב עלינבויען אב"ד ריישא [קובץ כרם שלמה שנה יא קובץ ב] כתב, אינו מספיק לענין, דלדבריו תיקשי בפסחים י"ז דפרין ללוי דתני משקה בי מדבחי"א, הניחא וכו' אלא אי ס"ל כרב היכי משכחת לה שאלת חגי, הו"ל לאקשווי בפשיטות אי דכן ממש טומאת השמנים דחשמונאי היכי משכחת לה, על כן דברי הגאבד"ק לבוב נראים. ועוד העיר שם שתירוק זה כבר מפורש בזית רענן על הילקוט אמור ד"ה צו את בניי וגו' תמיד אפי' בשבת ואפי' בטומאה. 2. וכ"כ רבינו בדברי שאול - דרשות, דרוש לשבת חנוכה תרכ"ח [שנת הדלק"ת חנוכה].

יש לחלק דלענין להכשיר אחרים צריך להיות עליהם שם משקה והם באמת משקין הן, משא"כ לקבל טומאה בעצמם צריכין להיות אוכל, ואוכל לא נעשה בשביל חיבת הקדש, וז"ב. והן נסתר מחמתו התיורץ הנ"ל, ודו"ק.

אחר כמה שנים ראיתי בשו"ת תשובה מאהבה חלק שני שהגיע לידי על ימים אחדים, וראיתי בהלכות חנוכה [סי' רפה, לסי' תרע ד"ה גליין שמעתין] שהביא קושיא הלז בשם הרב הגאון מו"ה ליב קאסוויטץ ז"ל, והוא השיב שאולי נטמא בעודו קרוש⁷, עיי"ש⁸. והנה כעת אינו לפני ולא ידעתי כוונתו, דמה בכך שהיה קרוש ולא נקרא משקה, סוף סוף במה הוכשר. אך לפי מה שכתבתי יש לומר כיון דבעודו קרוש מקרי אוכל, ואף בחזר ונימוח אח"כ כמו שכתב המג"א סי' קנ"ח ס"ק (וא"ו) [ז], ואם כן שוב חיבת הקדש מכשירתו, ולא שייך כאן לומר דחיבת הקדש לא יוכל לעשות משקה אוכל, דזה אינו דבאמת כל שקרוש יוכל להיות אוכל אף שחזר ונימוח, אם כן אף שלא נקרא כלל מכל מקום הוה כאילו קרוש, דמנימוח לקרוש אין כל כך הבדל רב, ומכל שכן באם היה קרוש דודאי חיבת הקדש מכשיר, ודו"ק.

ובלאו הכי לא הבינותי, דהשמן לא היה נעשה במקדש והיו מובא ממרחק, אם כן יוכל להיות שהוכשר שם בעוד שלא היה משקה בית מטבחיא, וז"פ. אבל אחר העיון זה אינו, דבמה הוכשר, דמשקה אינו מוכשר על ידי דבר אחר, ואם כן כל שלא נטמא עדין והיה בבית מטבחיא (ולולי בבית מדבחיא) לא נטמא ולא הוכשר, ורק בנטמאו בחוץ והכניסו בפנים וכדאמרו בפסחים דף י"ז [ע"א]⁹. אבל זה דחוק, דכל שנטמא כבר היאך הכניסו לעזרה לטמאות, וגם הא מבואר דכשנכנסו עכו"ם להיכל טמאו כל השמנים, ואיך טמאו, והא בית מטבחיא או בית מדבחיא טהורין, ועיין בשו"ת אא"ז החכם צבי ז"ל סי' פ"ו ובפרי חדש הלכות חנוכה [שם] ובפני יהושע [שבת כא, ב ד"ה מא], וע"כ מחזורתא כמ"ש למעלה.

והנה ראיתי בפני יהושע בפסחים דף י"ז [ע"א ד"ה רכ] שכתב לבאר הפלוגתא דרב ולוי, וכתב דיש לומר דכל משקה בית מטבחיא נטמאו משום חיבת הקודש, דלא גרע מעצים ולבונה דמטמאו. ובמחכ"ת תמה אני איך היה בהעלם עין דברי התוס' חולין דף ל"ו ע"ב ד"ה עצים, דלעשות ממשקה אוכל [לא מהני] על ידי חיבת הקודש, וצע"ג.

חיבת הקודש בדם קרוש

והנה לכאורה יש לומר דגם בדם קדשים דאינו מכשיר דיליף מקרא¹⁰, מכל מקום עכ"פ חבת הקדש מכשירתו, והיינו

ולפי מה שכתב הפרי חדש באו"ח סי' תר"ע [ס"א] בשם הרא"ם [על הסמ"ג הל' חנוכה ד"ה טמאן] דנעשה הבית בית עכו"ם בעוונותינו הרבים שהכניסו שקץ למזבת ונטמאו כל השמנים לתקרובת עכו"ם, אתי שפיר בפשיטות⁴. אבל באמת תמה הפרי חדש עליו, והגני יוסיף להפליא דבשו"ת הרא"ם בעצמו חלק א' [סי' פא], הובא במגן אברהם סי' קנ"ד ס"ק י"ז, כתב ככל דברי הפרי חדש⁵, וצ"ע.

שוב ראיתי דברי הרא"ם נכונים מכל צד, וחילוק יש דאם לא עבדו לבית רק שהכניסו בתוכו לעבוד בו עבודה זרה, בזה שרי הרא"ם וזה מה שהובא במג"א סי' קנ"ד שם, ועל כן דברי המג"א שם תמוהים דהדבר מבואר בע"ז דף מ"ז ע"ב במשנה דהכניס לתוכה עבודה זרה והוציאו מותר, ואין ענינו לבית שנעשה לשם עבודה זרה דעבדו הבית עצמו⁶, ועיין ברש"י ותוס' שם ד"ה בית, והרא"ם איירי רק שהכניס בתוכו עבודה זרה. אבל בהלכות חנוכה כתב הרא"ם דיש לומר דגוף הבית שקצו לשם עבודה זרה והשתחוו לגוף הבית, בזה שפיר נאסר הבית, דתלוש ולכסוף חברו הוה כתלוש לענין עבודה זרה וכדס"ל לרב בע"ז שם, וכן קי"ל [יו"ד סי' קמה ס"ג]. וראיתי בדגול מרובה בסי' קנ"ד במג"א שם שהביא ראיה מדברי התוס' במגילה דף וא"ו [ע"א ד"ה טראטריות] דמשמע דנאסר הבית. ולפי מה שכתבתי אין ראיה, דשם יש לומר דגוף הבית נעבד, או שנעבד עכ"פ אגב העבודה זרה וכמו שכתבו התוס' בעבודה זרה שם, אבל כל שהכניסו לתוכו עבודה זרה פשיטא דשרי כל דלא עבדו הבית, וז"פ וברור. L

בישוב הקושיא בהא דטמאו כל השמנים, מדין חיבת הקודש

והנה לכאורה היה נראה לי דבר נפלא בישוב קושיתך, דלפי מה שכתבו התוס' בפסחים דף כ' [ע"א ד"ה אלא] דאם נימא דחיבת הקדש מכשיר, אין נפק"מ במה דמשקה בית מטבחיא דכן ואין מכשיר, לריש לקיש [שם] דמבעיא ליה אי מונין בו ראשון ושני יעו"ש, וכ"כ בחולין דף ל"ז [ע"א] ד"ה כ', ואם כן כיון דחיבת הקדש מכשיר אם כן השמנים של המקדש דודאי שייך בהו חבת הקודש היה מכשיר.

אלא שבתוס' חולין דף ל"ו ע"ב שם ד"ה [עצים, כתבו ד]לשוויי משקה אוכל לא מועיל חבת הקדש, ולענין זה משקה בית מטבחיא דכן, אם כן נסתר זאת, ודוקא לטמא אחרים מועיל חבת הקדש להכשיר אבל לא לעשות עצמו אוכל. ובאמת שדבריהם צ"ע, דהיאך אפשר דהם עצמם יהיו דכן מלקבל טומאה ויכשירו אחרים לקבל טומאה. אבל באמת

א"ח סי' קמו קילס תירוצו זה, אבל העיר שהדברים תלויים במחלוקת הראשונים אם דין זה של באו בה פריצים שייך אף בפריצי עכו"ם. ולא ראה שרבינו עצמו הרגיש בזה להלן ד"ה והנה כמ"ש [וברביעאה הנ"ל]. וכ"כ אף מהרש"ם בתכלת מרדכי פרשת מקץ וחנוכה אות ו, וכתב שם שבוה יש לבאר מאמר הזמר יוניים נקבצו וכו' ופרצו חומות מגדלי וטימאו כל השמנים וכו', והיינו שע"י שפרצו חומות מגדלי ובאו בה פריצים וכו', עיי"ז טימאו כל השמנים, עיי"ש עוד. 4. ע"ע להלן ד"ה וראיתי. 5. דבית א"ח סי' קמו קילס תירוצו זה, אבל העיר שהדברים תלויים במחלוקת הראשונים אם דין זה של באו בה פריצים שייך אף בפריצי עכו"ם. ולא ראה שרבינו עצמו הרגיש בזה להלן ד"ה והנה כמ"ש [וברביעאה הנ"ל]. וכ"כ אף מהרש"ם בתכלת מרדכי פרשת מקץ וחנוכה אות ו, וכתב שם שבוה יש לבאר מאמר הזמר יוניים נקבצו וכו' ופרצו חומות מגדלי וטימאו כל השמנים וכו', והיינו שע"י שפרצו חומות מגדלי ובאו בה פריצים וכו', עיי"ז טימאו כל השמנים, עיי"ש עוד. 4. ע"ע להלן ד"ה וראיתי. 5. דבית

שעבדו בו עבודה זרה מותר להתפלל בו. 6. ראה מג"א שם שחילק כן, וע"ע רביעאה ח"א סי' נט. 7. עי' תוס' עירובין ע"א, ב ד"ה שמן, ומנחות לא, א ד"ה אימא, דשמן קרוש אינו נידון כמשקה. 8. וכ"כ בספר ויברך דוד (לרמ"ד שמקין) שבת כא, ב ד"ה וטמאו, והוסיף שבחדש שבת סתמא דשמנים המונחין במקום מצונן היו קרושים. ועי"ש ע"ש דאם היה קרוש במה הוכשר לקבל טומאה. 9. עי' שו"ת חסד לאברהם (לר"א תאומים) א"ח תנינא סי' עט ד"ה ואני חוזר. 10. פסחים טז, א.

Sorotzkin, Y.
//

בעזה"ת

ספר

גבורת יצחק

על עניני

חנוכה ופורים

בהלכה ובאגדה

מאת

אברהם יצחק בלאאמור"ר מרן הגאון רבי ברוך זצוק"ל

סורוצקין

קרית הישיבה ישיבת מלז וויקליף אוהיוא

שנת תשנ"ז לפ"ק

והנה לפימש"כ המהרש"א שהי' אסור לראצ"ע להיות נשיא צ"צ איך השאירו אותו לנשיא, והנה הרב נסים גאון שם הביא מהירושלמי דמינו את ראצ"ע לאצ שבית דין, אולם בגמרא אמרינן היכי נעביד נעבדיה גמירי מעלין בקדש ולא מורדין ואי נימא דעשו אותו אצ צי"ד הרי הורידו אותו מנשיאותו, וצע"כ שהשאירו אותו לנשיא ותקשי איך השאירו אותו באיסור.

והנה כתיב לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כי יבא שילה ולו יקהת עמים, וביאר בזה מרן הגר"ח ז"ל דברמז"ס פ"א מהל' מלכים ה"ח אימא דאף שנחלק המלכות בישראל והיה מלך על ישראל מלבד מלכות בית דוד, מ"מ על שבט אחד יש הצטחה שמלכות בית דוד ימלוך עליו כדכתיב ולבנו אתן שבט אחד למען היות ניר לדוד עבדי כל הימים

לפני צירושלים, אולם זהו רק עד ציאת משיח אצל כשיצוא משיח לא יהיה מלך אחר חוץ ממלכות בית דוד ואז יהי' בית דוד מלך על כל ישראל, והו' מאי דכתיב לא יסור שבט מיהודה דיש ליהודה הצטחה דעכ"פ על שבט א' יהי' מלך עד כי יבוא שילה ולו יקהת עמים, דד"ז רק עד שיצוא משיח דאז יהי' מלכותו על כל ישראל עכ"ד. הרי מבואר מזה דהלאו דלא יסור שבט מיהודה רק במסיר המלכות מיהודה לגמרי, אצל כל דנשאר מלכות לישראל עכ"פ על שבט אחד אף שיש מלך אחר על כלל ישראל אין בזה יאסור. ונראה דכמו"כ הלאו דלא יסור מחוקק מבין רגליו אינו רק במסירו לגמרי אצל כל דנשאר מחוקק מיהודה אע"ג דישנו לעוד מחוקק שפיר דמי, ולפי"ז אחי שפיר דאע"ג דהשאירו את ראצ"ע למחוקק ונשיא, מ"מ כיון שהחזירו ר"ג לנשיאותו לא עברו שום איסורא בזה שהשאירו את ראצ"ע לנשיא.

סימן כד

טומאה בשמן מנורה

76 הרמב"ם בפ"ג מהל' חנוכה ה"ב וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום בכ"ה בחדש כסליו היה, ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד עכ"ל, וכבר הקשו היאך נטמא השמן והלא קי"ל דמסקה בית מטבחיים טהור, וכמו שפסק הרמב"ם בפ"י מהל' טומאה אוכלין הט"ז משקה בית מטבחיים שנעזרה והוא דם הקדשים והמים

שמשתמשין בהן שם טהורים לעולם ואינן מתטמאין ולא מכשירין, ודבר זה הלכה מפי הקבלה, וא"כ היאך נטמא השמן.

והנה בפסחים דף י"ז א' רב תני משקה בית מטבחיא ולוי תנא משקה צי מדבחיא, ולהלכה קי"ל כרב דמשקה בית מטבחיים טהור אצל משקה המזבח מקבל טומאה ומטמא, והנה

אף ללוי דתנא משקה המ דל"ה דכן אלא מלטמא עצמן יש להן, ולפי"ז יש חשיבא משקה בית מטבחי המזבח, דהנה ראייתי בל תק"צ שכתב דמנורה דין הקשה דתיכף כשהדלתי הטומאה מהשמן דבזבחי יוסנן הפיגול והנותר והי מוצח פקע טומאתן, והני דף כ"א כתב דאפשר ד בצבור בשמן למנורה כיו היא, אך צתו"כ אמור בטומאה, וז"ל הרמב"ם והדלקת הנרות דוחה את כקרבנות שקבוע להן ומ תמיד, וראיתי לאור שמ שכתב דגבי מנורה צעני המותר לישראל, ולפי"ז י חשיב משקה צי מדבחי טומאה

וי"ל עוד דאימא בע"ז לפונית בה גזוז צי המזבח ששקלו אנשי יון ו לע"ז, אמר רב פפא הח ובאו פריצים וחללוה, וכ עו"כ להיכל יצאו כליו לחו קניניהו בהפקרא והו"ל ד לעבדות כוכבים נאסרו, וי כתב שבית המקדש עצמו ונעשה חול דהא צבית כ וחללוה, שנביא מתנבא על

שינא לחולין על ידם, וגזו"כ היה הכל אע"פ שאין מעילה בקרקעות ע"ש. והנה במאירי פסחים דף י"ז א' וז"ל משקה בית מטבחייה שאמרו עליו שהוא טהור דוקא במקומו, ר"ל שנטמאו בפנים ואפילו הוציאו לחוץ, אבל אם נטמאו בחוץ קודם שיחול עליהם משקה בית מטבחייה הרי הם טמאים ואפילו הכניסם בפנים לא פקעה טומאתן, ולפי"ז אחי שפיר דכיון שהמקדש ינא לחולין דבאו פריצים וחללוה השמן שבו שהיה בהיכל השיב כשמן שינא לחוץ דאם נטמא בחוץ אפילו אח"כ הכניסו לפנים לא פקע טומאתן. וז"ל דזהו מה שאנו אומרים בפומון מעו וזו וכו' יונים נקצו עלי אזי בימי השמנים ופרזו חומות מגדלי וטמאו כל השמנים, ר"ל דבאו פריצים וחללוה לקדושת המקדש ולכך נטמאו כל השמנים.

→ אלא דזה אחי שפיר למאן דס"ל קדושה שניה קדשה לשעתה ולא קדשה לע"ל, ונמצא דכשבאו פריצים וחללוה למקדש פקעה קדושת המקדש, אבל לדעת הרמב"ם בפ"ז מהל' בית הבחירה שקדושת העזרה קדשה לע"ל ומקריבין אע"פ שאין בית בנוי, דקדושת המקדש היא חלות קדושת מקום, א"כ אף בבאו פריצים וחללוה ופקע קדושת בית המקדש ענמה מ"מ לא נפקע קדושת מקום המקדש ואכתי קיים לקדושת עזרה, וא"כ אכתי חקשי איך נטמא השמן. והנה איתא בהעניית דף כ"ט א' אמר ר' יוחנן אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי מפני שרובו של היכל בו נשרף, ורבנן אתחלתא דפורעניתא עדיפא, ובחמת סופר או"ח סימן ל"ג ביאר דעת רבנן דבאו זה פריצים ונתחלל משלטנו בו זרים בט' באב

אף ללוי דתנא משקה המזבח דכן, מבואר שם דל"ה דכן אלא מלטמא אחרים אבל טומאת ענמן יש להן, ולפי"ז יש לדון אם שמן למנורה חשיבא משקה בית מטבחייה או דחשיבא משקה המזבח, דהנה ראיתי באבני נור או"ח סימן תק"ב שכתב דמנורה דין מזבח עלה, ועפי"ז הקשה דתיכף כשהדליק המנורה נפקעה הטומאה מהשמן דבזבחים דף מ"ג אמר רבי יוחנן הפיגול והנותר והטמא שהעלן על גבי מזבח פקע טומאתן, והנה הפני יהושע בשבת דף כ"א כתב דאפשר דל"ש טומאה הותרה בצבור בשמן למנורה כיון דלאו עבודת מזבח היא, אך בתו"כ אמר דרשינן תמיד אפילו בטומאה, וז"ל הרמב"ם בפ"ג מחו"מ ה"י והדלקת הנרות דוחה את השבת ואת הטומאה כקרבנות שקבוע להן זמן שנאמר להעלות נר תמיד, וראיתי לאור שמת בפ"ה מהל' לולב שכתב דגבי מנורה נענין ממשקה ישראל מן המותר לישראל, ולפי"ז יש לדון דשמן למנורה חשיב משקה צי מדבחייה דלכו"ע מקבל טומאה.

→ וי"ל עוד דאיתא בע"ז דף נ"ב ב' מורחית צפונית זה גנוז בית השמונאי את אבני המזבח ששקלו אנשי יון ואמר רב ששת ששקלו לע"ז, אמר רב פפא החם קרא אשכח ודרוש ובאו פריצים וחללוה, ופירש"י מכיון שנכנסו עו"כ להיכל יצאו כליו לחולין וכיון דנפקי לחולין קניניהו בהפקרא והו"ל דידיהו וכשנשתמשו בהן לעבודת כוכבים נאסרו, והרמב"ן במלחמות שם כתב שבית המקדש ענמו ינא מקדושתו על ידם ונעשה חול דהא בבית כתיב ובאו זה פריצים וחללוה, שנביא מתנבא על המקדש שיחרב ואמר

בית משיח
בית חוץ
בית על כל
מיהודה
א' יהי
ב, דד"ז
ג, על כל
דלא יסור
מיהודה
ה, כ"פ על
ו, ראל אין
ז, לא יסור
ח, תרי אבל
ט, נע לעוד
י, דאע"ג
יא, מ"מ כיון
יב, איסורא

יג, ואינן
יד, מה מפי
יז, ית
יח, ית בית
יט, דבחייה,
כ, טהור
כא, והנה

והזיתו בו האש מיד יא לא לחולין נמא צעשירי נשרף בית חול ע"כ לא קבעוהו צעשירי, וראיתי באור שמח פ"ק מהל' מעניות ה"ו שכתב דרבנן ג"כ סברי דהבית נחלל ע"י הפריטים בט' באב, וביאר דר' יוחנן סבר דקדושת הבית קיים אף בחורבנו דהא ר"י ס"ל בזבחים דף ק"ו דהמקריב בזמן הזה חייב דקדשה לע"ל א"כ עיקרו נשרף צעשירי עכ"ד, ודבריו אינן

מוזנים דאף לדעת ר' יוחנן קדושת הבית קיים היינו דהקדושת מקום קיים אבל קדושת הבית עצמה שפיר נחלל ע"י הגוים אף לר"י, וא"כ צעשירי נשרף בית חול וכדס"ל לרבנן וז"ע. ועכ"פ לפי"מ דקי"ל דקדושת המקדש קדשה לע"ל הקדושה לא בטלה והו"ל למימר דהשמן לא יחטא דאכתי חשיב משקה בית מטבחיא, וז"ע הא"ך נטמא השמן.

סימן כה

שמן טמא למנורה

הרמב"ם צ"ג מהל' חנוכה ה"ב וז"ל וכשגברו ישראל על אויביהם וכו' ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והזיאו שמן טהור עכ"ל, והקשה מו"ר הגרי"ד סאלאצ'ייק ז"ל דאיפה כחוב דין במנורה ששמן טמא פסול להדלקה, דגבי קרבנות מצינו פסול טומאה להקרבה אבל היכן המקור לפסול טומאה גבי מנורה. והנה התוס' במנורה דף י"ד א' כתבו דלא שייכי קדוה"ג גבי שמן למנורה דהא לית ב"י קדושת כלי, ועיין גם בתוס' מנחות דף פ"ט א, שהקשו אהא דאמר ר"ש דחזי לוג נמשח שבו ה"י מחלק חזי לוג שמן לכל נר ונר, דאמאי ה"י צריך לקדש השמן בכלי שרת, וביאור קושיתם הוא כמש"כ התוס' במנורה דשמן למנורה לית ב"י קדושת כלי, ואף דלמעשה

נמשח החזי לוג ונחנו השמן של מנורה לתוך הך חזי לוג, סובר התוס' בתמורה דכיון דאין כאן דין שהשמן טעון שיחקדש קדוה"ג, ממילא אין כאן שום דין קדוה"ג למנורה, וממילא לא יחול קדוה"ג כלל אף שיתנו בכלי שרת.

והגה באמת בדברי התוס' במנחות אינו מוכרח דס"ל כשיטתם בתמורה דהשמן לא טעון שיהא קדוה"ג, דו"ל דס"ל כשיטת רש"י המוצא בתוס' תמורה שם דס"ל דהשמן למנורה קדוש קדוה"ג, ורק דקושיית התוס' דכיון דהמנורה עצמה ה"י לה דין כ"ש ממילא א"ז לכלי שרת של חזי לוג לקדש השמן דהשמן יחקדש בנתינתה למנורה, וזהו קושיית התוס' דלמה צריך כ"ש אחר מלבד המנורה. ועכ"פ התוס' בתמורה ס"ל דהשמן לא קדוש קדוה"ג וא"כ צודאי ז"ע שיהא בו פסול טומאה, אך אף אם נימא שה"י בו קדוה"ג מ"מ ז"ע איפה

מצינו פסול טומאה

והגה באמת נראה

בתמורה דה

דכונתם דליכא קדו

בצרייתא במנחות דף

קדוש ביום בלילה קז

בלילה קדוש בלילה ק

שם אמרינן כל הקרב

בלילה לא, אינו קדוש

הרי דקדוה"ג חל א

חל קדושת הקרבה,

למנורה אינו קרב ו

זהו. והנה הש"מ ש

לי קדושת כלי דל"י

מוצח ולכאורה דבריו

קדושת כלי אף בדבר

וגחלים, וראיתי בני

ר"י הלוי שכתב דר

מצינו על כל דבר ה

כלל כמו שמן למנור

וא"כ ז"צ דברי הש"י

אלא בקדשי מוצה, ו

כלי השנוי בצרייתא

כ"א בקדושת הקרב

מוצח, וא"כ י"ל די

כהש"מ ולכו"ע שמ

ועוד י"ל צביאור ד

למנורה קדוש

השמן קדוה"ג, מ

שיחקדש כ"ש ורק

דוקא, דהנה במנחות

בסייעתא דשמיא

ספר

שואל כענין

אוסף קושיות ותמיהות מבריקות ומאתגרות, בנושאים קלים ומגוונים
לעורר לב המעיינים, להרחבת אפיקים, ולחדד את התלמידים
על פרשיות התורה מועדי השנה ופרקי אבות מסודרים
מתוך כל מרחבי הספרות התורנית מלוקטים
ובסוף כל שאלה מובא מקור הדברים

ונלוח אליו בסופו ספר
המכיל פטטיא דאורייתא ישובים ופלפולים בשם

משיב בענין

מועדי השנה

לוקט נערך ונכתב בחמלת ה' עלי
שלמה יהואל מאיר בלום

ערך - תשע"ג

הש"ס לרעק"א, שו"ת שואל ומשיב (רי"ש נתנון) מהדו"ק ח"ג סי' מב ד"ה והנה בהא, עזרת כהנים (רי"י פינברג) עמ"ס מדות שם (עמ' 220), שו"ת משיב דברים (ר"ג ליטש רוזנבוים) או"ח סי' קמז וקמט (בהערה מבן המחבר), שו"ת מי יהודה (רי"י אלטמן) או"ח סי' פא סוף אות א, נס לשושנים (ר"ח"מ קויפמן אוטרמן) בחדושי של האדמו"ר מאסטרווצא בריש הספר אות יט (והועתק במאיר עיני חכמים, ח"א סי' מד), שו"ת חקל יצחק (רי"א ווייס מספינקא) סי' לה, אמרי אמת (גור) ליקוטים, יכהן פאר (רצח"ה לזין מבנדין) לחנוכה, חידושי מהרי"ו (רי"י ווידרקער) סי' תרע, לב שמחה (גור) פ' מקץ חנוכה שנת תשלט (בשם חידושי הרי"ם), דברי מנחם (רמ"מ כשר) ח"ד סי' מג אות ג, עלי תמר (רי"י תמר) ירושלמי נדרים פ"א ה"ג ד"ה כהיכל, להורות נתן (ר"ג גשטטר) פי' מקץ, מועדים וזמנים (ר"מ שטרנבוך) ח"ב סי' קלט בהערה.

ז' רעט ז

7 ← [שבת כא:]: שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל. צ"ע אך היו יכולין לטמא את השמנים, והלא א"י בפסחים (טו.) העיד רבי יוסי בן יעזר איש צרידה על משקן בית מטבחיא דכן [דמשקן של בית המטבחים שבעזרה כגון הדרם והמים, שאינן מקבלין טומאה]. ושם (י"ז) איכא למאן רתני משקי בית מרבחיא דכן. דהיינו דגם השמן והיין שבבית המקדש טהורין, ואם כן לפי הך מאן דאמר איך נטמא השמן.

זרע יעקב (רי"י גינצבורג, דין בבי"ד של הנובי"י), מור וקציעה ליעב"ץ סי' תרע, נפש יהונתן (רי"י אייבשיץ) פ' מקץ אות כ, שו"ת תשובה מאהבה (ר"א פלקלש) ח"ב סי' רפה לסי' תרע ('שמעתי בילדותי מפי הרב המאוה"ג המפורסם מהר"ל קסוויץ וצל"ה ראב"ד פה קהלתנו'), אשי ישראל (רי"א איסרלין) עמ"ס שבת, שו"ת שואל ומשיב (רי"ש נתנון) מהדו"ק ח"ג סי' מב ומהדו"ר ח"ב סי' ר, דברי שאול (לבעל 'שואל ומשיב') דרשות עמ' מד, קנה אברהם בברכת אברהם (רא"א מפרנקפורט) בסוגיא דחנוכה מנכד המחבר (רי"י לווינשטיין מסערצאק) עמ' 188 ('שמעתי מהגאון ר' חיים אלעזר האבד"ק טארניגראד וכעת בקאליש בשם כבוד הרב הגאון החסיד דשכבה"ג בוצינא קדישא רבינו יצחק מאיר מגור וצ"ל נבג"מ, ועיי' נפלאות חדשות לחנוכה ד"ה ראיתי'), שו"ת בית יצחק (רי"י שמעלקיש) או"ח סי' קי אות א וז"ד ח"א סי' מז אות א, הגהות רש"ש טויבש ('ידוע קושית הגאון המובהק ר"י מהמבורג'), שו"ת אורי וישעי (ראש"פ טויבש) סי' ד, שו"ת תולדות יצחק (רי"י הורוביץ) דיני חנוכה כלל ג ('מה ששמעתי מקשין בשם א"ז גאון עולם רבינו מהר"י הורוויץ וצוקל"ה אב"ד דק"ק אה"ו'), שו"ת שם משמעון (ר"ש פולק) או"ח סי' ל, שו"ת משיב דברים (ר"ג ליטש רוזנבוים) או"ח סי' קמז, שו"ת עטרת ישועה (דו"קוב) סי' מ, משנת אליעזר (ר"א מישל) מהדו"ק במשנת חכמים עמ' ר בהערות המהרש"ם, מתנה טובה (רמ"ז זברסקי) עמ"ס שבת בהסכמת המהרש"ם, שו"ת דבר אליהו (ר"א קלצקין) סי' כד אות ב, שו"ת שדה יהושע (רי"ה וולרשטיין) סי' לח אות ד, פרשת מרדכי (ר"מ אלטשולד) על עין יעקב, מאיר עיני

חכמים (אוסטרובצה) ח' דוד (רמ"ד טמקין), שו"ת ח"א סי' ס, שו"ת מי זכרון יעקב אות יט, נ שווארץ) סי' יב אות ג, (ראחש"ב מיכלזון, על דב קו' המועדים סי' יט א סי' לח, אבן שלמה (ר' צאנו-קלויזנבורג) או"ח שטרנבוך) ח"ו סי' פ, בו (רבי"ש שניאורסון) למועז

[שבת כא:]: וכשגברה ואזיל לכהנים גדולים גדול בהדיהו, אף דו מהרש"א ח"א פסחים מגרידן ור"א היילפרין, ע קנייבסקי) שם, ועיי' תשב

[שבת כא:]: וכשגברה אומרים בימי מתתיהו לפורים אומרים בימי ג. הו ושמו מרדכי בן בני יששכר (רצ"א מדינו לחנוכה אות יד.

חכמים (אוסטרוברצה) ח"א סי' מד אות ח, שו"ת רבי שאול משה (זילברמן מויערשוב) סי' נא, ויברך דוד (רמ"ד טמקו), שו"ת חקל יצחק (רי"א ווייס מספינקא) סי' לה, שו"ת אבני זכרון (רא"ש פפר) ח"א סי' ס, שו"ת מי יהודה (ר"י אלטמן) או"ח סי' פא אות יד, זכרון ישכר (רבי"י לוינטל) בקו' זכרון יעקב אות יט, נס לשושנים (רה"מ קויפמן אוטרמן) עמ' יא מדה"ס, שו"ת גנזי יוסף (ר"י שווארץ) סי' יב אות ג, שו"ת מהר"ש (ענגיל) ח"ב סי' ג אות טו וח"ו סי' ו אות ו, אהל נפתלי (ראחש"ב מיכלזון, על רבי נפתלי מרופשיץ) בהקדמה (בשם אביו רצ"י), גור אריה יהודה (רמא"י זמבא) קו' המועדים סי' יט אות כא, שערי טהר (רש"א וולק) ח"ב סי' לג, שו"ת אמרי כהן (רי"מ הלנדר) סי' לח, אבן שלמה (ר"א אוירבך), שו"ת מקדשי השם (רצ"ה מייזלש) ח"ב סי' יז, שו"ת דברי יציב (צאנז-קלוזנבורג) או"ת ח"ב סי' רפא, ויחי יוסף (פאפא) לחנוכה סי' נט, מועדים וזמנים (ר"מ שטרנבוך) ח"ו סי' פ, ברכות שמים (ר"ד בלוס) עמ"ס שבת בקו' לחנוכה סי' יא-יב, ברכת שמעון (רב"ש שניאורסון) למועדים וזמנים עמ' קמג, קו' נס השמן (ר"א שארד) עמ' יג.

⚡ רפ יב

[שבת כא:]: וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום. צ"ע מה רהנמ' ביומא [ו.]. קחשיב ואזיל לכהנים גדולים הבשרים ששימשו בבית שני, ולא קחשיב למתתיהו בן יוחנן כהן גדול בהדיהו. אף הודאי כהן גדול כשר היה, שמזכירין אותו בנס חנוכה.

מהרש"א ח"א פסחים נו א ד"ה ויכנס יוחנן, חתם סופר שם, הוראת שעה (ר"ש ב"ר שמואל מגרידץ ורי"א היילפרין, על הוי"ש לישב" שבמהרש"א) בחלק חידושי אגדות שם, ישוב הדעת (ר"ה קנייבסקי) שם, ועי' תשב"ץ ח"ג סו"ס קלה, (ועי' ברוך שאמר על התפילה לבעל תו"ת עמ' קמא).

⚡ רפא יב

[שבת כא:]: וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום. צ"ע מה רבנוסח על הנסים לחנוכה אומרים בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול, דמזכירין גם את שם אביו, ואילו בעל הנסים לפורים אומרים בימי מרדכי בלי שם אביו, אף דנזכר שמו במגילת אסתר כדכתיב ואסתר ב. ה) ושמו מרדכי בן יאיר זנו.

בני יששכר (רצ"א מדינוב) חדשי כסלו טבת מאמר ד אות יח ואילך, פרי צדיק (רצ"ה מלוכלין) לחנוכה אות יד.